

39. BREGUES I DELICTES MENORS

Notes de la Cúria Reial

La font de notícies medievals més humana, més autèntica, que tenim són els escrits *verbatim* dels judicis que sobreviuran des del segle XIV. L'escrivà de la vila intentà anotar directament els testimonis davant el jutge, testimonis de totes les persones que tenien informació d'una causa. Això mateix ens permet observar el sistema de justícia en acció tant com aprendre detalls de la vida quotidiana.

L'historiador local, Francesc Canals, ha publicat dues col·leccions dels anys 1379-82 i 1400-1404, de judicis oïts pel batle de Binissalem, essent assumptes de la seva competència en primera instància*. Aleshores el batle tenia responsabilitat de les causes menors i desacords entre veïns. Després de les seves interrogacions, segons quina era la causa, pujava l'escala de responsabilitat judicial als tribunals de Ciutat. A les disputes sobre demarcacions de propietat, fites, servituds i camins, el batle tenia la competència per fallar. Crims amb vessament de sang foren investigats directament pel procurador reial. A més, els batles senyorial i episcopal es preocupaven de molts assumptes menors dins les seves pròpies jurisdiccions.

'Persones conflictives' estaven implicades en una bona proporció d'aquestes causes, un percentatge inevitablement present en qualsevol col·lectiu. Són personalitats

reconeixibles a qualsevol administració de llei o justícia. L'única diferència d'avui és el fons del conflicte; al segle XIV foren els drets dels agricultors. A Binissalem es tractava sobretot el dret de pasturatge de les bísties per una banda, que xocava amb la protecció de plantacions per l'altra. S'ha de recordar que Binissalem tenia una extensió minsa i una densitat de població alta i tot pagès tenia animals: d'ovella, de cabra o de bovins. Després seguien les disputes sobre 'eines' del treball: d'animals com mules o de recursos com l'aigua i robatoris, disputes personals, etc.

Diversos acusats davant el tribunal. [Fig. 301]

(*) Totes aquestes causes són del primer volum, *23 Judicis a Binissalem entre els anys 1379-1382*.

Veïns de Biniagol

Un tal Pere Ramonell era una de les persones conflictives segons les seves citacions judicials: era protagonista de tres causes en menys de tres anys. Fou veí de Biniagol, poblet a l'extrem sud-est de Binissalem, a la cruïlla del camí reial de Muro i més a prop de Sencelles que cap altre assentament de Binissalem. Podia haver tingut almenys cent habitants i està ubicat al pla on es conreava el valuós blat, a més de la vinya i arbres fruiters. Al segle XIII un propietari important a la zona era el cortesà i oficial reial Berenguer de Tornamira, un bon jutge de terrenys, mentre que una part de les terres pertanyia a les dames de Jonquieres, les mateixes terres que la vescomtessa Garsendis de Bearn havia comprat a Pere de Centelles.

En Pere Ramonell apareixia per primera vegada al Clam primer (p. 37-8), del 17 de març de l'any 1379, quan acusa "Pere Mascaró inflammat de l'art diabolical volia batre el cap amb una aixada a Pere Ramonell [...] que dissabte propessat [...] escurava la sua aprés amb una pala de fust, e mentres escurava venc en P. Mascaró [...]" (p.37).

En Mascaró ven "[...] de les vinyes" amb un familiar "e aportava una aixada al coll." (p.38). Després d'un intercanvi d'insults, segons P. Ramonell, en P. Mascaró "dix «**¡pel cul de Déu!**» E va dar amb l'aixada a aquest [...]" (p. 37).

La causa "d'una gran rancúnia" com diu Canals (p.18) fou l'acusació que la bística de Mascaró menjava el blat d'en Ramonell. Subseqüentment, "[...] dia 23 de març [...] el lloctinent del Veguer de fora, Georgino Brondó condemna a Pere Mascaró a pagar 2 lliures al fisc reial" (p.18).

No sabem si fou considerat més seriós l'atac o l'insult a la deïtat. S'ha de tenir en consideració també que el denunciant cobrava un percentatge, potser la tercera part, de qualsevol multa, i el batle una altra tercera part.

El 28 de febrer de l'any 1380, al Clam quint (p. 48-50) s'enfronten els veïns Mascaró i Ramonell de nou, "[...] Denuncia al discret Andreu Matas batle reial de la dita parròquia, que en P. Mascaró, de Biniagol, de la dita parròquia, estant animat d'esperit diabolical hui [...] ha enderrocada e habuda, un tros de paret d'una possessió del dit P. Ramonell" (p.48).

En aquest judici tenim la testimoni excitada de Sibilia, "muller de Ramon Bover de Biniagol" i "d'Agnes, muller de P. Ramonell, [...] e llavors aquesta puja sobre la paret del dit clos e viu que el dit P. Mascaró enderrocava la paret empenyent" (p.50).

Una diputació de veïns i autoritats, manada pel tribunal "anaren al lloc on havia estat abatuda

Tractament, no gaire seriós, d'una 'via fora', amb tot els veïns que persegueixen el lladre d'un moltó. [Fig. 302]

la paret per visionar i valorar el mal que s'havia fet a la dita paret" (p. 50), però, segons Francesc Canals, "Dia 25 d'abril de l'any 1380 Bernat de Partegas, cavaller, Vaguer [sic] de fora, actuant amb neutralitat, suggereix que es sigui benèvol amb P. Mascaró" (p.50).

El dia 28 de febrer havia estat un dia de forta pluja, tant que en Mascaró va tornar del treball a casa. Ell testificava que al camí havia aturat i pujat "damunt la paret gordant [mirant] la bassa salabrera" (p. 49). Potser per la pluja o per pujar ell, un tros de paret havia caigut.

Al Clam vint-i-unè del 24 de desembre de l'any 1381 (p. 98-100), "Pere Ramonell, injuriat" (p.98) per Anthoni Vinyes, "deia que en Vinyes l'havia amenaçat" (p. 100).

En Ramonell explica que "estant diumenge propessat a la casa sua ço és defora la alberc, e jeia a la llenya que te de riba lo portal, ensemps amb P monges

[i dos altres homes]. E estant així n'Anthoni Vinyes fo al cantó de la plaça e crida cap en P. Monges dient-li: «**¡Compare! venits!**»" (p.98).

Seguí una sèrie d'anades i vingudes entre veïns de Binagol, homes i dones desocupats al ser diumenge, per mirar una cosa aquí o prendre una beguda allà, amb en Ramonell seguint el grup de vista però no endinsat a l'ambient de goig, ressentit pel rancor que guardava contra Vinyes.

Semblava satisfet quan diu, al final, "**Tots me siau testimoni que veis que a la portamia me'en escometren**" (p.100) encara que no és clar que tal cosa hagués passat.

Tampoc en aquest cas hi hagué sentència. Comenta Canals, "el 25 d'abril de 1382, Bernat de Partegas, Cavaller, Veguer, examinades les causes no trobà motiu per sancionar a Anthoni Vinyes ni tampoc a Pere Ramonell. No obstant mana que abdós vagin a Ciutat perquè tot quedí més aclarat" (p.100).

Un marit gelós del segle XIV pega a la seva esposa, mentre els veïns ho observen des de la porta. [Fig. 303]

Esclaus i jueus

Clam setè (p 55-56)

Altra mena de causa és de la dona sorollosa, n'Arena, dona del llibert Johan Grec. La causa de la brega amb "Abraham, jueu, injuriat" fou "una escudella de cuinat". L'assumpte no està clar, però al setembre de 1381, "la captiva de G. Bestard, comana a aquest [Abraham], una escudella de cuinat que donàs a n'Arena, muller de Johan Grec". Aleshores n'Arena estava treballant en "la veremada d'en G. Bestard" (p.55), i quan Abraham entregà l'escudella a casa de n'Arena hi hagué un intercanvi d'insults entre ella i n'Abraham.

Segons Johan Grec, "Arena, muller d'aquest, venia vespre de la veremada de G. Bastard, lo dit Abraham jueu estant a la sua porta dix a la dita muller [...] «**E mal siau cremada com no desitg a cap hom**». E llavors la dita Arena dix: «**E can, traidor, perquè em dius que mal sia cremada?**» E en aço haguereu noves" (p. 55).

A la versió d'Abraham, però, "E com la dita Arena fou vengut, aquest donà a la dita Arena la dita escudella. E la dita Arena dix «**E can, fill de can. Com sie que tu em donas escudella de cuinat?**» E llavors aquest dix-li: «**E mal siau cremada. Quin mal vos fie jo fet que no us fusca donar escudella? ¡siau condemnada!**»" (p.55).

Continuà l'intercanvi d'insults amb acusacions de "lladre" i "on son los lladres de la figues d'en Osona e d'altres", quan, "en Johan Grec, marit de la dita Arena, amb una perxa, començà d'abastonar a aquest"[Abraham]. "E llavors aquest començà a cridar viafora e venc molta gent e parti'ls" (p. 55).

Altra vegada no sabem de cap sentència. Diu Canals: "No olvidem que un era jueu i l'altre era un ex-captiu grec." No obstant això, creiem que el fisc reial hauria imposat una multa si hagués pogut.

Un negoci desventurat

(Clam onzè, de novembre, 1380. p. 68-70)

Guillem Massaguer, de Robines, era acusat pels seus socis en un negoci d'explotar la collita d'oliva de Morneta i Tofla. Massaguer havia venut la seva part del negoci a P. Ferrer "sot condició que li donàs per preu 100 quartons d'oli e li restituis les mecions [els treballs] que fetes havia en collir los dits esplets" (p.69). Des d'aquí l'assumpte es complicava damunt una assegurança i l'acusació que Massaguer, no pagat per P. Ferrer, havia llevat la seva recompensa directament del camp. Eren un negoci important, i les persones implicades són propietaris importants de la vila. També intervenia l'escrivà de la Cort Reial d'Alaró, perquè Tofla fou de la seva jurisdicció. Guillem Massaguer refusà testificar i fou empresonat.

El procediment d'un judici era l'exposició de la denúncia, amb l'escrivà reial, oficial municipal, que prenia nota de tot. Després seguia una transcripció dels testimonis de tots els qui tenien informació rellevant, indistintament de si eren homes, dones, esclaus o nins, sense l'exclusió d'opinions personals ni comentaris de tercers. El procés era bastant informal, com veurem en aquest intent del batle d'interrogar Guillem Massaguer a la presó. Les primeres paraules són de l'escrivà mateix: "E com lo dit senyor batle, lo dit jom mateix entom hora de sopar, anàs personalment ensemps amb mi Jacme Cerdà, notari, escrivà de la sua cort, a la presó reial, e en presència d'en P. Figuera, Francesc Puig, carceller, Esteva Fiyol e de les dones muller del dit Francesc e Cília muller d'en P. Carreres, per lo dit batle digués al dit G.Massaguer: «**¡En Massegeur! Feu confessió i dar-vos he amollar. ¡En masseguer! Fets confessió.** ¡En massaguer! fet confessió» [...] Lo qual en menyspreu i vituperi del dit batle no volc parlar, ans calla així com a mut" (p. 68).

En aquesta brega, dues dones són les protagonistes. [Fig. 304]

Diu Antoni Planas Rosselló en un article sobre alguns procediments del procés judicial dels segles XIII i XIV, "Respecto a los delitos cometidos a la parte foránea, por razones de economía de medios, los bailes quedaron encargados de la instrucción de las inquisiciones o sumarias

Dues menes d'empresonament típic de l'edat mitjana en una imatge del segle XII. Una presó era un lloc per detenir persones acusades de crims fins a la resolució del procés. La privació de llibertat no fou emprada com càstig fins a segles més tard. [Fig. 305]

Un carterista en feina dins una fira amb el seu soci, el prestidigitador. És una pintura de Hieronymus Bosch. [Fig. 306]

de las que debían dar traslado al juez competente para que seguíese el procedimiento hasta que dictar sentencia o conceder una composición" (2002, p 77).

Les transcripcions podien ser dutes pel porter de Binissalem al veguer de fora, l'oficial reial responsable de l'administració de justícia a la part forana. En els arxius municipals és en aquest punt del procés que la profusió de detalls s'acabà; els esdeveniments i resolucions són moltes vegades confusos o no recordats. La tasca de l'escrivà conclouia aquí, encara que no hagué arribat a la fi de la història.

De gran interès per l'historiador local en són els detalls de llocs, persones i la vida diària que es pot contrastar amb informació aconseguida d'altres fonts.

Un robatori i una acusació de frau

(Clam dissetè, op cit. p. 88- 89)

En aquesta col·lecció hi ha un judici instigat per una persona de distint estament, però, curiosament, ell mateix havia estat acusat d'un delictes molt més seriós. El notari, Francesc Salom, el 21 d'octubre de 1381 acusà l'amo d'una posada de Binissalem, en Berenguer Miquel, de rebre articles robats, entre ells un "mantet de drap tenat", amb un valor d'uns 80 sous, "emblà o furtà en la plaça de l'església de Robines, on una filla d'aquest ballava." (p. 88, vegeu també Capítol 29).

Una caixa forta apareix en bastantes il·lustracions medievals. Havia estat el lloc més segur per guardar documents, diners, o joies. [Fig. 307]

La primera notícia de Francesc Salom a Binissalem fou el 1369 “22 juny.- El rei Pere concedeix a Francesc Salom l’escrivania del lloc de Rubines. Pagarà cada any 10 rals* d’or” (RRV2, p. 22).

(*)
Aquesta és la taxa (a vegades en diuen ‘pensió’) anual per ocupar un lloc de treball a l’administració. El real tenia el mateix valor que la lliura aleshores.

Menys de tres mesos després, “1369 6 octubre.- El rei Pere comunica al governador de Mallorca que els jurats i prohoms de la vila i parròquia de Rubines han exposat que el notari Francesc Salom no és persona apta ni suficient per regir el càrrec. El rei demana informació i si de fet aquest notari és insuficient es donarà a un altre i no vitalici sinó per 5 anys i no més” (RRV2, p.23).

L’assumpte es dilatà molt “1383, 6 novembre. – El rei Pere comana a Pere Adarró cavaller el cas de Francesc Salom notari de Rubines que ha falsejat

testaments i altres escriptures públiques. Li comana que rebí els processos fets contra aquest notari” (RRV2. p. 29).

“1384. - La Procuració reial paga 7 sous a Guillem Horrach traginer de Rubines per portar una caixa d’escriptures del notari Francesc Salom acusat de fraus en el seu ofici” (RRV2, p. 29).

A la fi, després de 18 anys, “1387. - [...] els procuradors reials anoten una rebuda de 7 sous de Francesc Salom notari per portar una caixa d’escriptures des de Rubines a Ciutat com es digués que hi havia alguna “sospita” però no es pogué provar res i li fou retonada la caixa” (RRV2. p. 30).

Francesc Salom no havia mantingut, però, el càrrec d’escrivà reial tot aquest temps. La primera notícia que tenim d’un altre notari és a l’any 1377 amb menció de “L’escrivania regida per Pere Terrassa notari [...] ” (RRV2, p. 25-26). Està confirmat al 1377 que “Pere Terrassa notari fa pensió de 25 lliures” (p. 26). L’any 1380, com hem vist més amunt, l’escrivà notari fou Jaume Cerdà i el 1387 ell pagà també una pensió anual de 25 lliures (RRV 2, p. 30).

En general, s’ha de dir que els actors d’aquests petits drames no fan una companyia edificant. Això no obstant, a l’àmbit de l’últim quart del segle XIV podem trobar delictes i violència pitjor.

FONTS CITADES

_ Francesc Canals, *Judicis 1*

_ Antoni Planas Rosselló, “Los Asesores de los vegueres y el baile de Mallorca. (ss. XIII – XVIII)”, *BSAL* 58, 2002

_ RRV 2

FIGURES CREAT BISSALEM. CAPÍTOL 39

[301] Pintura sense font, consulta de 26.03.2016 <http://ukrmap.su/en-wh7/435.html>

[302] Il·lustració sense font, consulta de 26.03.2016 <http://langues.u-bordeaux4.fr/ANGLAIS/EXOBREDITST/NORMANRULE.htm>

[303] Guillaume de Lorris, Jean de Meun, *Roman de la Rose* (text: segle XIII i il·lustracions:1490) França, MS Harley, 4425 f 85, The British Library

[304] Detall de “Brega Pagesa”, David Vinckeboons, (1576-1632) Flandes, Galerie de Jonckheere, Paris

[305] Dibuix sens font d’un imatge del segle XII, Anglaterra, consulta de 26.03.2016 http://cdn.historyextra.com/sites/default/files/imagecache/623px_wide/stocks%202.jpg

[306] “El Mag”, Jheronimus Bosch (vers el 1450-1516) Flandes, “Hieronymous Bosch.org”

[307] Jehan de Grise, *Roman d’Alexandre* (1338–44) MS 264, 76r, Flandes, amb permis de Bodleian Libraries, University of Oxford

Creant la vila de Binissalem

Un mosaic de cent-cinquanta anys del Regne de Mallorca,
des del 1231

Pel que fa a les imatges, fotografies i il·lustracions: Atès que algunes fotografies, imatges i il·lustracions contingudes en aquesta obra han estat realitzades per tercers, la reutilització i difusió d'aquestes no està coberta per la llicència Creative Commons ni per cap altra llicència, per la qual cosa la seva utilització serà responsabilitat de la persona que en faci ús. En cas que un tercer trobàs que en aquesta obra s'ha fet un ús no autoritzat de les seves imatges, fotografies o il·lustracions pregam que es posi en contacte amb info@creantbinissalem.com per a la seva retirada o correcció.